

דרן שבועי

בס"ד

פרשת ניצבים, תשפ"א, מספר 1434

מאי ראש השנה?

דרור גבעון

בסוכות: "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (שם:מב).

היעדר אזכור של מצוות עשה בולט אף יותר בפרק זה, כאשר מבחינים במצוות עשה עבור ימים שאינם ימי שבתון:

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם (שם:טו-טז).

אם כן, מה בכל זאת מייחד את האחד בחודש השביעי משאר ימי השבתון? שם החג כפי שמובא בויקרא כ"ג הוא: "שבתון זכרון תרועה". זו הפעם הראשונה בתורה שבה מופיעה המילה תרועה (או מילה מהשורש ר.ו.ע).

מהו "זכרון תרועה"? ניתן לקרוא זאת בשני אופנים. האופן האחד הוא שהקול הרועש של התרועה נועד להזכיר אירוע מסוים. למשל, קול התקיעה בחצוצרות הכסף (במדבר י') נועד להזכיר כינוס של העדה או של הנשיאים. האופן האחר הוא שתרועה מסוימת היא האירוע שצריך לזכור. הציפייה של הקורא היא שהתורה תבאר מייד מה משתי המשמעויות של זכרון התרועה, היא הנכונה, אך התורה בוחרת בהשהיה ספרותית.¹

מייד לאחר מכן, בפרק כ"ה, התורה מפרטת את מצוות הקרקע. שם אנו נתקלים במילה "תרועה":

1 סיפור המקלל – בן לאב מצרי ולאם ישראלית. התנהגותו מעידה שאיננו מבין את הזכות שהתורה מעניקה לבעלות על אחוזת קרקע. משמעות הבעלות על קרקע לשיטת פרעה תידון בהמשך.

הצירוף "ראש השנה" אינו מופיע בתורה. במקומו אנו מוצאים את הביטוי "ראש חדשים", המופיע בהקשר של הציווי הקובע מהו החודש שפותח את מחזור השנה. חודש האביב, הנקרא כיום חודש ניסן, הוא החודש הראשון בשנה:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה (שם' יב:ב).

ראש השנה אינו מוזכר בתורה בשמו, אלא בתאריך שבו הוא נחוג. ראש השנה חל באחד בחודש תשרי, שהוא החודש השביעי בשנה שמתחילה בחודש האביב:

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם שַׁבָּתוֹן זְכָרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ (וי' כג:כד).

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יְהִי לָכֶם (במ' כט:א).

במקבץ המצוות של מועדי ה', המובא בויקרא כ"ג, אנו מגלים שהאחד בתשרי שונה משאר המועדים המקראיים בכך שהוא אינו כולל מצוות עשה.

בחג המצות אנו מצויים: "שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ" (וי' כג:ו).

בחג השבועות: "מִמוֹשְׁבֵיכֶם תְּבִיאוּ לָחֶם תְּנוּפָה שְׁתִּים שְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חֶמֶץ תֹּאפִינָה בְּכוֹרִים לָהּ" (שם:יז).

ביום הכיפורים: "אֶךְ בְּעֶשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם" (שם:כז).

* ד"ר דרור גבעון הוא בעל תואר שלישי במתמטיקה חישובית.

בְּאֵלּוּל רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי. בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלִשְׁמִטִּין וְלִיּוֹבְלוֹת, לְנִטְיָעָה וְלִירְקוֹת.

ראש השנה הראשון המוזכר במשנה הוא אחד בניסן. אזכור זה מקביל לציווי הראשון בנוגע למחזור שנה:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֻדְשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה (שמ' יב:ב).

הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב (שמ' יג:ד).

ראש השנה השלישי המוזכר במשנה הוא אחד בתשרי. לפי המשנה, האחד בתשרי הוא היום הקובע למעבר:

1. משנה לשנה
2. מיחידה של שבע שנים ליחידה הבאה של שבע השנים.
3. מסיום שנת הארבעים ותשע לתחילת שנת החמישים, ומסיום שנת החמישים לתחילת מחזור היובל הבא.

תיאור זה חופף אחד לאחד לציווי המקראי:

וְסִפַּרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָיָה לְךָ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁעָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפָּרִים תִּעְבְּרוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם (וי' כה:ח-ט).

מתי החלה ספירת השנים?

תרועת היובל, או העברת שופר תרועה ביובל, מתרחשת בשנת החמישים. האחד בתשרי הבא פותח את השנה הראשונה במחזור החדש. בשפה מתמטית נאמר, שהתרועה האחרונה התרחשה בשנת האפס של המחזור החדש.

בתנ"ך ישנם שני תיעודים של התרועה בשנת האפס במחזור היובל.²

2 פר יום הכיפורים הראשון הוקרב על ידי אהרון, לא ביום הכיפורים אלא בתום ימי המילואים. באופן דומה תרועת היובל הראשונה לא התרחשה בעשור לחודש תשרי אלא בתאריך אחר.

וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפָּרִים תִּעְבְּרוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם (וי' כה:ט).

התורה מצווה להשתמש בשופרות כדי להדהד את קול התרועה בכל הארץ. כדי להבין את ההקשר של אותה מצווה יש לקרוא את הפסוק הקודם:

וְסִפַּרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָיָה לְךָ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁעָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפָּרִים תִּעְבְּרוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם.

התורה מצווה לקיים ספירה מחזורית של השנים במבנה דומה לספירת הימים בתקופת העומר. כל שבע שנים נמנות כיחידה אחת (מחזור שמיטה). כל שבע יחידות של שמיטה נמנות כיחידה אחת (ארבעים ותשע שנים). לארבעים ותשע השנים נוספת שנה אחת, וביום הכיפורים של שנת החמישים יש להעביר שופר תרועה בכל הארץ.

שנת החמישים היא שנת היובל והדרור:

וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תְהִיָּה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ (וי' כה:י).

בשנה זו מתבצע אתחול מחדש של המערכות הכלכליות בעם ישראל. כל החובות נשמטים לחלוטין. כל העבדים משוחררים וחוזרים לבתיהם, והחשוב ביותר – הקרקעות חוזרות לבעליהן המקוריים. זוהי שנה מכווננת שנועדה להבטיח שעוני אינו עובר בירושה, ושכל אדם בישראל יקבל הזדמנות לביטחון כלכלי עם חזרתה של אחוזתו לחזקתו.

"שַׁבְּתוֹן זְכוֹרֹן תְּרוּעָה" (וי' כג:כד) הוא היום שבו עם ישראל מצווה לזכור מדי שנה את תרועת היובל העתידה להגיע בשנת החמישים.

כיצד המשנה מתארת את מהותו של אחד בתשרי? מסכת 'ראש השנה' היא המסכת העוסקת בדיני האחד בתשרי. המסכת נפתחת כך (א, א):

אֲרָבְעָה רְאִשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאֶחָד בְּנִיֶּסֶן רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִּים וְלְרִגְלִים. בְּאֶחָד

כָּל הַעַם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְנִפְלָא חוֹמַת
הָעִיר תַּחֲתֶיהָ (יה' ו:ד-ה).

מוטיב הספירה במחזור של שבע מופיע
בסיפור הפלת החומה באמצעות שבעה
כוהנים, שבעה שופרות היובל, שבעה ימים,
וכמובן שבע הקפות ביום השביעי, שמייך
לאחריהן מעבירים שופר תרועה דרך כל העם.
כיבוש יריחו התרחש לאחר חג הפסח. האחד
בתשרי שלאחר תרועת היובל ביריחו פותח
את הספירה של מחזור היובל הראשון ומחזור
השמיטה הראשון.

נסכם במשנה (ראש השנה א:ב):

בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִדוֹן, בְּפֶסַח עַל
הַתְּבוּאָה, בְּעֶצְרַת עַל פְּרוֹת הָאֵילָן,
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם עוֹבְרִין
לְפָנָיו כְּבָנֵי מְרוֹן, שְׁנֵאמַר (תה' ל"ג)
הַיּוֹצֵר יַחַד לְבָם, הַמְבִין אֶל כָּל
מַעֲשֵׂיהֶם. וּבְחַג נִדוֹנִין עַל הַמַּיִם.

בעדר צאן כל העיזים שוות ואין עז אחת
ששולטת על אחרת. המציאות האנושית
שונה. חקלאי עלול לגלות פתאום שהאדמה
מניבה מעט תבואה, שהאילן בקושי נותן
פירות ושהחורף לא מספיק גשום. כאן נוצרת
הזדמנות לכרישי נדלן לנצל את מצוקתו
הכלכלית של החקלאי, ולהשתלט על נחלתו.
מכאן ועד להיווצרות של טייקונים
ומונופולים, הדרך קצרה. כך לדוגמה התפתח
פרעה למונופול דורסני. כדי למנוע סכנות
מעין אלה, נתן הקב"ה בהר סיני מנגנון פשוט
של שמיטה ויובל. בראש השנה אנו זוכרים
את תרועת היובל, העתידה לשדד מערכות
ולהעניק לכל באי העולם שוויון הזדמנויות.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא
לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של
אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע
בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

התיעוד הראשון הוא במעמד הר סיני:

לֹא תִגַע בּו יָד... בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ
בָהָר... וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיט הַבָּקָר
וַיְהִי קֶלֶת וַיִּבְרְקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל הָהָר
וְקָל שֹׁפַר חֲזַק מְאֹד וַיַּחֲרֹד כָּל הָעָם אֲשֶׁר
בְּמַחֲנֶה (שמ' יט:יג-טז).

התוכנית המקורית הייתה להתחיל את
ההתנחלות בכנען כבר בחודש השביעי שבא
מיד לאחר מעמד הר סיני. זאת כיצד?
המסלול המתוכנן היה מסיני ישירות לקדש
ברנע, שהוא שער הכניסה המערבי אל
הארץ המובטחת. לאחר מעמד הר סיני שהה
משה ארבעים יום על ההר + אחד עשר יום
מחורב עד קדש ברנע (דב' א:ב) + יציאה
מקדש ברנע למשך ארבעים יום לתור את
הארץ. סה"כ תשעים ואחד ימים שניתן היה
לנצל בתקופת הזמן של חלק מחודש סיוון,
כל תמוז, אב ואלול. מכאן שהאחד בחודש
השביעי ליציאת מצרים היה אמור לפתוח את
השנה הראשונה לשמיטה וליובל בארץ כנען.

ואולם, חטא העגל דחה את ההגעה
לקדש ברנע בשנה. כתוצאה מכך, ספירת
השנים שתוכננה להתחיל באחד בתשרי
שמייך לאחר מעמד הר סיני, ירדה לטמיון.
פסל העגל, הוולד של הפרה, היה הקטגור
שהעיד שעם ישראל אינו ראוי לנחלות
משפחתיות. משה, כסנגורם של ישראל, שינה
את רוע הגזירה במשך שהותו השנייה והלא
מתוכננת על הר סיני, ובסיומה "קָרַן עוֹר פְּנֵי
מֹשֶׁה" (שמ' לד:לה). לפיכך: כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת
כְּשֶׁרִין חוץ מִשֵּׁל פְּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרַן (ראש
השנה ג:ג), והגמרא מסבירה: לפי שאין קטגור
נעשה סנגור.

התיעוד השני הוא בכניסה לארץ כנען
תחת הנהגת יהושע. תהליך הכיבוש
וההתנחלות נפתח עם כיבוש העיר יריחו.
אזור יריחו לא נכבש לצורך התנחלות ואף
אסור בהתנחלות. הכיבוש מלווה בטקס
שמבוסס על שימוש בשופרות היובל
ובהשמעת תרועת היובל בפני כל העם:

וּשְׁבַעַה כְּהֲנָנִים יִשְׂאוּ שְׁבַעַה שׁוֹפְרוֹת
הַיּוֹבְלִים לְפָנֵי הָאָרוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
תָּסְבוּ אֶת הָעִיר שֶׁבַע פְּעָמִים וְהִלְכְּהֵנִים
וַתִּקְעוּ בַשּׁוֹפְרוֹת. וַהֲיָה בְּמִשְׁךְ בְּקָרְן
הַיּוֹבֵל כְּשֶׁמַּעְכֶּם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר יִרְעִיו